

Ն Ե Ր Ս Ը

(Intérieur)

ՄՕՐԻՍ ՄԷՏԵՐԼԻԿԿԻ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

Պ Ա Ր Տ Ի Զ Ո Ւ Մ

ԾԵՐՈՒՆԻՆ
ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

ՄԱՐԻՍ

և

ՄԱՐԹԱ

ՄԻ ԳԻՒՂԱՅԻ

ԱՄԲՈՆ

Ծերունու թոռները.

Տ Ա Ն Մ Է Զ

ՀԱՅՐԸ

ՄԱՅՐԸ

ԵՐԿՈՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

ԵՐԵԽԱՆ

Անխոս անձինք.

Ուրիներով տնկած մի հին պարտէզ, խորքում մի տուն, որի ներքին յարկի երեք լուսամուտները լուսաւորուած են: Ներսում բաւական որոշ կերպով լամպի լոյսի տակ նկատուում է մի ընտանիք: Հայրը նրստած է օջաղի առաջ. մայրը յենուած է սեղանին՝ անորոշ հայեացքը հեռուն ուղղած: Սպիտակ շորերով երկու ջահիլ աղջիկներ ասեղնապորձում են եւ երազում՝ ժպտալով սենեակի խաղաղութեան մէջ: Սրանցից մէկն ու մէկը եծէ վեր կենայ քայլի կամ մի ժեստ անի, թւում է թէ այդ շագժումները լինելու են խորհրդաւոր, հաղուաղէպ, մի տեսակ տարածութեան մէջ եթերացած, լոյսի եւ լուսամուտների թափանցիկ վարադոյրների պատճառով: Ծերունին եւ օտարականը նախադրուշութիւններով մտնում են պարտէզ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Այժմ մենք պարտիզի այն մասումն ենք, որ տարածւում է տան յետեր: Նրանք այստեղ երբէք չեն գալիս: Դռները հակառակ կողմից են և փակուած իսկ լուսամուտների տախտակէ փեղկերը ծածկուած են: Բայց այստեղ լու-

սամուռները տախտակէ փեղկ չ'ունին, և ես լոյս եմ տեսնում... Այս, նրանք զեռ նստած եռ լամպի առաջ, Լաւ է, որ մեր ոտնաձայնը չը լսեցին, մայրը կամ աղջիկները դուրս կըզային դուռէ, և այն ժամանակ ինչ պէտք է անէինք...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ի՞նչ պէտք է անենք:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Նախ ես կը կամենայի տեսնել, թէ արդեօք նրանք բոլորն էլ դահլիճումն են, այն, ևս տեսնում եմ հօրը նստած կրակի առաջ և ձեռները ծնկներին... մայրը արմունկով յենուած է սեղանին, նա մեզ է նայում:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ո՛չ, նա ինքն էլ չը գիտէ, թէ ինչ բանի է նայում և չէ կարող մեզ տեսնել, որովհետեւ մենք մեծ ծառերի ստուերում ենք: Բայց շատ մի մօտենաք... Մեռածի երկու քոյրերը նոյնպէս սենեակումն են: Նրանք ասեղնազործում են զանդաղութեամբ, իսկ փոքրիկ երեխան նիրհում է: Ժամի ինն է պատի ժամացոյցով... նրանք ոչինչ չը գիտեն և չեն էլ խօսում:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Եթէ կարելի լինէր հօր ուշադրութիւնը դրաւել և նրան մի քանի նշան անել: Նա զլուխը սեւ կողմը դարձրեց: Զէիք կամենայ արդեօք, որ ես ձեռնեմ լուսամուտից ինչ մէկը. վերջապէս պէտք է, որ նրանցից մէկն ու մէկը միւսներից աւելի վաղ իմանայ...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ես չը գիտեմ որին բնորել... պէտք է մեծ զգուշութիւններ ձեռք առնել... հայրը ծեր է և հիւանդոտ... մայրը նոյնպէս. քոյրերը շատ ջանքի են... և ամենքը նրան այնպէս էին սիրում, ինչպէս էլ ոչ ոք չի կարող սիրել: Այս անից աւելի երջանիկ տուն ես երբէք չէի տեսել: Ո՛չ, ո՛չ, մի մօտենաք լուսամուտին. սա ամենից աւելի ծանր կը լինէր... աւելի լաւ է յայտնել ամենապարզ ձևով, որպէս թէ սա լինէր մի սովորական երեւոյթ, պէտք չէ տխուր երեւոյթ, թէ չէ նրանց ցաւը ձերից կ'անցնի և էլ չափ չի ունենայ... գնանք պարտիզի միւս կողմը: Մենք կը ձեռնենք դուռը և ներս կը մտնենք այնպէս, որ ասեա ոչինչ պատահած չը լինէր. նախ ես կը մտնեմ, նրանք չեն դարմանայ, որովհետեւ երբեմն երեկոները ես ծաղիկներ և պտուղներ եմ բերում և անց եմ կացնում նրանց հետ մի քանի ժամ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ի՞նչ հարկաւոր է որ ես ձեզ ուղեկցեմ: Գնացէք մենակ. ես կը սպասեմ, մինչև ինձ կանչեն... նրանք ինձ երբէք չեն տեսել... Ես մի անցորդ եմ, մի օտարական...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Լաւ չէ մենակ լինել: Մի քանի հողով բերած դժբաղդութիւնը աւելի նուազ վճռական և նուազ ծանր է... Ես այդ մատին մտածում էի ճանապարհին... Եթէ ես մենակ մըտնեմ, պէտք է հէնց սկզբից խօսեմ. նրանք բոլորը կ'իմանան մի քանի խօսքից և ես ասելու էլ ոչինչ չեմ ունենալ, իսկ ես վա-

խենում եմ այն լուսթիւնից, որ հետևում է զժբաղդութիւնը գուժող խօսքերին... Այդ այն ժամն է, երբ քիտը կտոր կտոր է լինում... Եթէ մենք միասին մտնենք, և ես՝ օրինակ երկար դէս ու դէն ձգելուց յետոյ ասեմ՝ նրան դուք եմ այսպէս... Նա ծփծփում էր դեռի վրայ և ձեռներն իրար էին փակուած...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ձեռներն իրար փակուած չէին, թեկը կախուած էին մարմնի երկարութեամբ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Դուք տեսնում էք, մարդ հակառակ իր կամքի խօսում է... Եւ զժբաղդութիւնը կորչում է մանրամասնութիւնների մէջ... այլապէս եթէ ես մենակ մտնեմ, հէնց առաջին խօսքերը, ինչքան ես նրանց ճանաչում եմ, սոսկալի կը լինեն, և Աստուած դիտէ, թէ ինչ կը պատահի... Բայց եթէ մենք փոխ առ փոխ խօսենք, նրանք մեզ կը լսեն և չեն էլ մտածի դոյժի մասին... Մի մոռանաք, որ մայրն էլ այնտեղ է և նրա կեանքը մագից է կախուած... Լաւ կը լինի, որ առաջին արիքները փշրուեն մի քանի անօդու խօսքերի վրայ... Մի փոքր խօսակցութիւն է հարկաւոր զժբաղդների շուրջը, պէտք է որ նրանք շրջապատուած լինեն: Ամենամանաւորներն են անգամ առանց իմանալու կրում են ցաւի մի մասը, որ այսպիսով բաժանում է առանց ազմուկի, առանց դժուարութեան, ինչպէս օդը կամ լոյսը:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ձեր թրջուած զգեստից շուրը կախկիւտ է սալայատակի վրայ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Միմիայն իմ վերարկուի վարի մասն է թրջուած. դուք կարծես թէ մրսում էք: Ձեր կուրծքը ցիխտուած է... Ճանապարհին, ես այդ չեմ նկատել մթութեան պատճառով:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ես շուրը մտայ մինչև գոտիս:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Երբ ես հասայ, դուք վաղուց էիք արդէն զրտել նրան:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Հազիւ մի քանի վայրկեան առաջ. արդէն օրը տարածամ էր և դետափը խաւար: Ես քայլում էի աչքերս յառած գետին, որ աւելի պայծառ էր, քան ճանապարհը, երբ տեսայ մի տարօրինակ բան եղէգների մի խմբից երկու քայլ հեռու... Մօտենում եմ և տեսնում նրա երկայն վարսերը, որոնք զլիւի վրայ բարձրացած համարեա աղեղնաձև, պտոյտպտոյտ էին անում հոսանքի հետ...

(Սենեակում երկու աղջիկները զխնները դարձնում են դէպի լուսամուտը):

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Տեսաք ինչպէս նրա քուրերի ուսերի վրայ երեքացին վարսերը:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նրանք զլուխները դէպի մեզ դարձրին...

Նրանք հէնց այնպէս զլուխները դարձրին: Գուցէ եւ շատ բարձրը խօսեցի: (Երկու աղջիկները ընդունում են իրանց առաջուայ դիրքը): Ահա, այժմ էլ չեն նայում... Եւ մտայ ջուրը մինչև դօտիս և կարողացայ բռնել ձեռքից և առանց գփուարութեան հանեցի ափը... Նա նոյնպէս գեղեցիկ էր ինչպէս իր քոյրերը...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Նա թերեւ աւելի գեղեցիկ լինէր... Չը գիտեմ ինչու եւ բոլոր արիւթիւնս կորցրի...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ո՞ր արիւթիւնից էք խօսում դուք: Մենք արինք բոլորը, ինչ մարդ կարող էր անել... Մի ժամից աւելի էր, ինչ նա մեռած էր...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Նա դեռ այս առաւօտ կենդանի էր... Եւ նրբան հանդիպեցի երբ ևկեղեցուց դուրս էր գալիս... Ինձ ասաց, թէ գնում է տեսնելու իր մեծ տատին գետի միւս կողմում, այն գետի, որի մէջ դուք գտաք նրան... Չը գիտէի, թէ եւ երբ կը տեսնեմ իրան... Կարծեա թէ մի բան էր ուղում խնդրել ինձանից, բայց չը համարձակուեց և հեռացաւ յանկարծակի. այդ մասին եւ այժմ եմ մտածում... Եւ եւ ոչինչ չը նկատեցի... Նա ժպտաց ինձ այնպէս, ինչպէս ժպտում են նրանք, որոնք կամենում են լուր և կամ որոնք վախենում են, որ չը լինի թէ իրանց հասկանան... Թուում էր թէ նա դժուարութեամբ է լոյս տալու... Աչքերը պարզ չէին և համարեա ինձ չը նայեց...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Գիւղացիներն ինձ ասացին, թէ տեսել են նրան թափառելիս Կոնստանտնուպոլիսի միջև երեկոյ... Նրանք կարծել են, թէ աղջիկը ծաղիկներ է հաւաքում... Կարող է պատահել, որ իր մահը...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ո՞վ գիտէ... Եւ առհասարակ մարդս ինչ գիտէ... Նա դուցէ այնպիսիներից էր, որոնք չեն կամենում ոչինչ ասել. իւրաքանչիւր ոք ապրել չը ցանկանալու շատ հիմունքներ ունի... Մարդու հոգին այնպէս պարզ չէ երևում, ինչպէս ահա այս սենեակը: Բոլոր հոգիներն այսպէս են... Նրանք ասում են միմիայն ամենատուրական բաներ և մարդ ոչինչ չի հասկանում... Ամիսներով ապրում եւ մէկի կողքին, որ էլ այս աշխարհից չէ, և որի հոգին էլ չի կարողանում խոնարհուել. նրան պատասխանում եւ առանց այն մասին մտածելու, և ահա տեսէք, թէ վերջն ինչ է պատահում... Նրանք անյոյզ են, որպէս տիկնիկներ, և սակայն այնքան անցքեր են կատարում իրանց հոգիներում... Իրանց ինչ լինելը իրանք էլ չը գիտեն... Այս աղջիկը կարող էր ապրել, ինչպէս ապրում են ուրիշները. մինչև իր մահը նա կարող էր ասել՝ «Պարոն, Տիկին, այս առաւօտ անձրև կը գայ» կամ՝ «Մենք չուտով կը նախաճաշենք, տաճն երեք հոգի կը լինինք սեղանին» կամ՝ պտուղները տակաւին

հասած չենա: Ընկած ծաղիկներին մասին նրանք խօսում են ժպտալով, բայց արտասում են մթութեան մէջ... Մինչև իսկ մի հրեշտակ չի կարող տեսնել այն՝ ինչ պէտք է տեսնել, և մարդ բանը գլխի է ընկնում դժբաղդութիւնից յետոյ... Երեկ երեկոյ նա այստեղ էր՝ լամպի առաջ, ինչպէս իր քոյրերը, բայց դուք չէիք կարող սրանց տեսնել այնպէս, ինչպէս պէտք է տեսնել, եթէ այս բանը պատահած չը լինէր... Ինձ թւում է, թէ ես սրանց առաջին անգամն եմ տեսնում... Սովորական կեանքը հասկանալ կարողանալուց առաջ հարկաւոր է նրա վրայ մի բան աւելացնել... Նրանք ձեզ մօտ են, ձեր աչքի առաջ, և դուք նրանց կարողանում էք նկատել միայն այն ժամանակ, երբ մեկնում են յաւիտեան... Եւ սակայն որքան փոքրիկ է եղել նրա հողին խեղճ, միամիտ և անսպառ փոքրիկ հողին, որ ունէր իմ զաւակը, եթէ նա ասել է, ինչ որ ասած պիտի լինէր, եթէ արել է, ինչ պէտք է որ արած լինէր...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Այժմ նրանք ժպտում են սենեակի լուծութեան մէջ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ու հանգիստ են... Այս երեկոյ նրան չէին սպասում...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նրանք ժպտում են առանց չարժուելու... Բայց անհ հայրը մի մատը դրեց չրթունքին...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Նա մատով ցոյց է տալիս մօր կրծքին ննջած երեխային:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Մայրը չի համարձակւում աչքերը բարձրացնել, վախենալով խռովել մանկան քունը:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Աղջիկները էլ չեն աշխատում... Տիրում է խորին լուծիւն:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նրանց մետաքսէ թելի կծիկը վար ընկաւ...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ամենքը նայում են երեխային:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նրանք չը դիտեն, որ ուրիշներն էլ նրանց են նայում...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Մեզ էլ են նայում...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նրանք աչքները բարձրացրին...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Բայց ոչինչ չեն տեսնի:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ի՞նչ երջանիկ են... չը դիտեն թէ ինչ է պատահել...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Իրանք իրանց լու պատսպարուած են կարծում... Փակեցին դռները, լուսամուտներն էլ երկաթէ վանդակ ունեն, պնդացրել են հին տան պատերը և կաշիի փայտէ երեք դռների վրա հաստատել սողնակներ... Նրանք նախատեսել են բոլորը, ինչ կարելի է նախատեսել...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Վերջ իվերջոյ պէտք է բանը յայտնել, թէ չէ մի ուրիշը կարող է գալ և յանկարծակի ասել... Գիւղացիներին մի ամբոյս կար այն մարդագետնում, ուր գտնուում է մեռելը... Եթէ նրանցից մէկը գուռը ծեծի...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Մարթան և Մարիամը փոքրիկ մեռելի մօտ են։ Գիւղացիները ճիւղերից մի պատգարակ պատրաստելու գընացին, և ես պատուիրեցի մեծ աղջկաս շտապով գալ մեզ յայտնել, հէնց որ նրանք ճանապարհ կ'ընկնեն։ Սպասենք մինչև նրա գալը. նա ինձ կ'ընկերանայ... Մենք չէինք կարող սրանց այսպէս նայել... Ես սկզբում կարծում էի, որ միայն պէտք է գուռը ծեծել, պարզապէս մտնել, մի քանի խօսք գտնել և ասել... Բայց ես նրանց կեանքը լամպի առաջ խիստ երկար տեսայ...

(Ներս է մտնում Մարիամը):

ՄԱՐԻԱՄ. Գալիս են, պապիկ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Այդ դ՞ու ես. նրանք ձրտեղ են:

ՄԱՐԻԱՄ. Նրանք վերջին բլուրների ստորոտումն են:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Լուսթեամբ կը գան:

ՄԱՐԻԱՄ. Ես ասացի, որ ցածր ձայնով աղօթեն: Մարթան նրանց ուղեկցում է...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ Շատ են:

ՄԱՐԻԱՄ. Բոլոր գիւղը բերողների շուրջն է թափուել. ճրագներ էլ էին բերել: Ասացի, որ մարեն...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ո՞ր ճանապարհով են գալիս:

ՄԱՐԻԱՄ. Նրանք գալիս են փոքրիկ շաւիղներով և յամբարայլ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ժամանակ է...

ՄԱՐԻԱՄ. Դուք յայտնել էք, պապիկ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Տեսնում էք, որ ոչինչ չենք ասել... Նրանք դեռ նստած են լամպի առաջ... Նայեցէք, դառակս, նայեցէք, դուք մի բան կը տեսնէք կեանքից...

ՄԱՐԻԱՄ. Օ, Ի՞նչ խաղաղ են... Կարծես թէ ես իրանց երազով եմ տեսնում...

ՕՏԱՐԱԿԱՆ. Զգուշացէք, ես տեսնում եմ, որ երկու քոյրերը ցնցուեցին...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Նրանք վեր կացան...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Կարծեմ գալիս են դէպի լուսամուտը...

(Երկու քոյրերից մէկը այս վայրկենին մօտենում է առաջին լուսամուտին, միւսը՝ երրորդին եւ յենեով ձեռները ապակու վրայ՝ երկար նայում են խաւարին):

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ո՛չ որ չէ գալիս դէպի միջին լուսամուտը...

ՄԱՐԻԱՄ. Նրանք նայում են... Նրանք ականջ են դնում...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Մեծ աղջիկը ժպտում է մի բանի, որ ինքն էլ չէ տեսնում...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Իսկ երկրորդի աչքերը լի են երկիւղով:
ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Զղուշացէք, որովհետեւ ով գիտէ թէ հոգին մինչև ուր է տարածւում մարդկանց շուրջը...

(Երկար լուռիւն: Մարիամը կայում է ծերունու կրծքին եւ համբուրում է նրան):

ՄԱՐԻԱՄ. Պապիկ...

ԾԵՐՈՒՆԻ. Լաց մի լինիք, զաւակս... Մեր հերթն էլ կը գայ...

(Լուռիւն):

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նրանք երկար են նայում:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Խեղճեր... Նրանք կարող են նայել հարիւր հազար տարի և դարձեալ ոչինչ չեն տեսնի, գիշերը շատ խաւար է... Նրանք նայում են այս կողմը, և հէնց այստեղից է գալիս դժբաղդութիւնը...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Լաւ որ նրանք մեր կողմն են նայում... բայց այս ինչ է առաջանում մարդագետնի կողմից:

ՄԱՐԻԱՄ. Կարծեմ ամբողջն է գալիս... Այնքան հեռու են, որ մարդ հազիւ է ջոկում...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Շաւղի անհարթութիւնների վրայ նրանք չարժւում են արեքսան... Ահա կրկին յայտնուեցին լուսնի շողերով ողողւած լեռնալանջին...

ՄԱՐԻԱՄ. Օ՛, ինչ շատ են... Քաղաքի արուարձաններից մարդիկ վաղէ վաղ հասնում էին, երբ ես եկայ... Ահա նրանք մի մեծ պոստա են անում:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ինչ և լինի, կը դան, ահա ես էլ եմ տեսնում... Նրանք քայլում են մարդակոտինների վրայ և այնպէս փոքր են թւում, որ մարդ հազիւ է ջոկում խոտերի մէջ... Կասեա լուսնի շողերի տակ խաղացող երեխաներ լինեն, այս աղջիկները թէ տեսնեն էլ նրանց, դարձեալ բան չեն հասկանայ... Եւ ինչքան ուզում են թող երեխաները դարձնեն, նրանք այնուամենայնիւ մօտենում են քայլ առ քայլ. ահա երկու ժամ է որ դժբաղդութիւնն աճում է և նրանք անկարող են այն արգելիլ: Դժբաղտութիւնը բերողներն էլ նրա ընթացքը կանգնեցնել չեն կարող, նա տէր է, որին նրանք էլ պարտական են ծառայել... Դժբաղդութիւնն իր նպատակն ունի և գնում է իր ճանապարհով... Նա անխոնջ է և միայն մի հատիկ իգէալ ունի... Պէտք է նրանք իրանց ոչոքերը տան նրան: Տխուր են, բայց գալիս են... Խըղձում են, բայց և այնպէս պէտք է առաջ ընթանան...

ՄԱՐԻԱՄ. Մեծ աղջիկն էլ չի ժպտում, պապիկ...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նրանք հեռանում են լուսամուտներից...

ՄԱՐԻԱՄ. Ահա համբուրում են իրանց մօրը...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Մեծ աղջիկը շոյում է երեխայի խոպոպները, իսկ երեխան չի զարթնում...

ՄԱՐԻԱՄ. Օ՛, հայրը ցանկանում է, որ իրան էլ համբուրեն...

ՕՏԱՐԱԿԱՆ. Այժմ լռութիւն տիրեց ..

ՄԱՐԻԱՄ. Աղջիկները յետ եկան իրանց մօր մօտ...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Եւ հայրը նայում է պատի ժամացոյցի մեծ ճօճանակին...

ՄԱՐԻԱՄ. Եւ կարծես թէ աղօթում են առանց հասկանալու իրանց արածը:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Կարծես ականջ են զնում իրանց հոգու ձայնին...

(Լռութիւն):

ՄԱՐԻԱՄ. Պապիկ, նրանց մի լայտնեցէք այսօր...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Տեսնո՞ւմ էք, դուք էլ էք կորցնում ձեր արիւթիւնը... Ես լաւ գիտէի, որ պէտք էր նայել: Ես մօտ ութսուն երեք տարեկան եմ, և այս առաջին անգամն է, որ կեանքի պատկերն ինձ ապշեցնում է: Չը գիտեմ թէ ինչու բոլորն ինչ նրանք անում են, ինձ թւում է այնպէս տարօրինակ, այնպէս խորհրդաւոր՝ նրանք պարզապէս նստած են և լամպի առաջ սպասում են, որ գիշերը հասնի, ինչպէս որ մենք կ'ըստպասէինք մեր լամպի առաջ. և սակայն ինձ թւում է, թէ ես նրանց տեսնում եմ մի ուրիշ աշխարհի բարձրութիւնից, որովհետեւ գիտեմ մի ճշմարտութիւն, որ նրանք զեռ չը գիտեն... Ա՛յս է պատճառն արդեօք, զաւակներս. առաջէք ինձ, դուք ինչո՞ւ էք դուռնաւ. կայ մի՞թէ մի ուրիշ բան որ մարդ անկարող է ասել, և որ մեզ լացացնում է: Ես մինչև այժմ չը գիտէի, թէ կեանքի մէջ կայ այնպիսի մի տխուր բան, որ վախեցնում է զիտողներին... Եթէ ոչինչ էլ պատահած չը լինէր, ես կը վախենայի սրանց տեսնել այնպէս հանդիստ... Նրանք չատ մեծ հաւատ ունեն այս աշխարհի վրայ... Նրանք այնտեղ են, թշնամուց բաժանուած այս ողորմելի լուսամուտներով... Կարծում են, թէ ոչինչ չի պատահի, որովհետեւ փակել են դուռը, բայց չը գիտեն, որ այնուամենայնիւ հոգիներին միշտ մի բան հասնում է, և որ աշխարհը չի վերջանում տների զոնների առաջ... Նրանք այնպէս ապահով են իրանց փոքրիկ կեանքի համար, և չեն էլ կասկածում, թէ այնքան ուրիշներ այդ կեանքի մասին աւելին գիտեն, և որ ես ողորմելի ծերուկս, երկու քայլ նրանց դռնից հեռու, պահում եմ նրանց ամբողջ փոքրիկ բաղրաւորու-

Թիւնը իմ պառաւ ձեռներէ մէջ, որ ես չեմ համարձակուում
բացել...

ՄԱՐԻԱՄ. Գթացէք, պապիկ...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Մենք խղճում ենք նրանց, զաւակս, բայց մեզ
չեն խղճում...

ՄԱՐԻԱՄ. Վաղը յայտնեցէք, պապիկ, երբ որ լոյս կը լի-
նի, և նրանք այնպէս տխուր չեն լինի...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Դուք դուցէ իրաւունք ունիք... Ասելի լաւ
կը լինէր այս ամենը թողնել զիջեալ մէջ։ Եւ լոյսն էլ մեղ-
մացնում է հաւը... Բայց ինչ կ'ասեն մեզ նրանք վաղը։ Դրժ-
բազդութիւնը սովորաբար դարձնում է նախանձուտ. բազդի հա-
րուածին ենթարկուողները ուզում են տեղեակ լինել օտարնե-
րից առաջ։ Նրանք չեն սիրում մնալ անորոշութեան ձեռների
մէջ... Մենք այդ գէպքում կը նմանէինք մի բան զողացող
մարդկանց...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ասե՛ք ժամանակ էլ չը կայ. ես լսում եմ
արդէն աղօթողների մամուցը...

ՄԱՐԻԱՄ. Նրանք այնտեղ են... ահա անցնում են կանաչէ
ցանկապատի յետեից։

(Ներս է մտնում Մարթան)։

ՄԱՐԹԱ. Ահա և ես։ Ես նրանց առաջնորդեցի մինչև այս-
տեղ և ասացի, որ սպասեն ճանապարհի վրայ։ (Լսում են երեխա-
ների աղաղակներ) Ահ, երեխաները զեռ աղաղակում են... Ես
նրանց արգելել էի գալ... բայց այդ փոքրիկներն էլ են կամե-
նում տեսնել, իսկ մայրերը նրանց ցանկութիւնը չեն ուզում
կատարել... Կ'երթամ սաստելու. բայց ոչ, ահա նրանք լռեցին.
—ամեն ինչ պատրաստ է։ Ես բերել եմ այն փոքրիկ մատանին,
որ գտնուեց նրա վրայ... Ես ինքս մեռելին պառկեցրի պատգա-
րակի վրայ, նա կարծես քնած է... Լաւ չարչարեցի, մագերը
չէին կամենում հնազանդուել. քաղել տուի եզնակներ...
ցաւալի է, բայց ուրիշ ծաղիկ չը կար... Ի՞նչ էք անում դուք
այստեղ։ Ինչո՞ւ նրանց մօտ չէք... (Նա նայում է լուսամուտներին)
Ձեն լալիս արդեօք... նրանք... դուք չէք յայտնել։

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Մարթա, Մարթա, քո հոգու մէջ չառ կեանք
կայ, դու չես կարող հասկանալ...

ՄԱՐԹԱ. Ինչո՞ւ չը պէտք է հասկանամ... (Մի քիչ լուռ թիւ-
ծիւնից յետոյ եւ յանդիմանական եղանակով) Դուք չէք կարող այդ
անել, պապիկ...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Մարթա, դու չը գիտես...

ՄԱՐԹԱ. Ես ինքս կ'երթամ կը յայտնեմ։

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Մնա այստեղ, զաւակս և նայիր մի վայրկեան։

ՄԱՐԹԱ. Օ՛ր, ինչ դժբաղդ են նրանք... էլ չեն կարող սպասել:
ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ինչո՞ւ:

ՄԱՐԹԱ. Ձը գիտեմ... բայց դա այլ ևս անկարելի է:
ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Այստեղ արի, զաւակս...

ՄԱՐԹԱ. Որպիսի համբերութիւն ունեն նրանք:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Այստեղ արի, զաւակս...

ՄԱՐԹԱ. (Գտնալով) Ո՞ւր էք, պապիկ. ևս այնպէս դժբաղդ
եմ, որ էլ ձեզ չեմ տեսնում... Ես ինքս էլ չը գիտեմ ինչ անել...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Էլ մի նայիր նրանց, մինչև որ խմանան բո-
լորը...

ՄԱՐԹԱ. Ես ուզում եմ ձեզ հետ գնալ այնտեղ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. Ո՛չ, Մարթա, մնա այստեղ... Նստիր քրոջ
կողքին, այս քարէ հին նստարանի վրայ տան պատի սակ և մի
նայիր... Դու չատ ջահիլ ես և էլ չես կարող մոռանալ... Դու
չես կարող խմանալ, թէ ինչ է մի դէմք այն վայրկեանին, երբ
մահը գալիս է անցնելու նրա աչքերով... Գուցէ ազադակներ
լսուեն... Ձը դառնաս նայելու... Գուցէ և ոչինչ չի լինի... Մա-
նաւանդ յետ մի նայիր, եթէ դու ոչինչ չը լսես... Մարդ կան-
խաւ չի կարող խմանալ ցաւի ընթացքը... սովորաբար մի քանի
խոր հեծկլտանքներ, և ահա բոլորը... Ես ինքս էլ չը գիտեմ թէ
ինչ կ'անեմ, երբ այդ հեկեկանքները լսեմ... Այս կեանքից դուրս
է այդ բանը... Գնալուցս առաջ համբուրիր ինձ, զաւակս...

(Աղօթքի մոմոցը աստիճանաբար մօտենում է. ամբոխի մի մասը
ծափում է պարտէզ. լսում են վաղողների խուլ ոտնաձայներ և ցած
ձայնով խօսակցութիւն):

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. (ամբոխին) Մնացէք այստեղ... Մի մօտենաք
լուսամուտներին... Ո՞ւր է նա:

ՄԻ ԳԻՒՂԱՅԻ. Ո՞վ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Միւսները... բերդները...

ԳԻՒՂԱՅԻ. Նրանք գալիս են այն ծառուղիով, որ տանում
է դէպի դուռը: (Ծերունին հեռանում է. Մարթան և Մարիամը նստած
են նստարանի վրայ, մէջքները դէպի լուսամուտները: Ամբոխի մէջ փոք-
րիկ շշուշէ:)

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Լռութիւն: Մի խօսէք: (Քոյրերից մեծը վեր է
կենում և գնում է քաշելու դրան սողնակը):

ՄԱՐԹԱ. Նա բաց է անում:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ընդհակառակը. փակում է: (լռութիւն)

ՄԱՐԹԱ. Պապս չը մտնու:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ոչ... Աղջիկը յետ եկաւ նստելու մօր կող-
քին... միւսները չեն չարժւում, իսկ երեխան շարունակում է
քնել: (Լռութիւն):

ՄԱՐԹԱ. Քոյրիկ, տուր ինձ քո ձեռքը:

ՄԱՐԻԱՄ. Մարթա (նրանք փաթաթում են եւ համբուրում)
ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նա երեւի դուռը ձեռք... Բոլորը միաժա-
մանակ գլուխները բարձրացրին... և նայում են իրար...

ՄԱՐԹԱ. Օ՛, օ, իմ խեղճ քոյրիկ... Ես էլ կ'աղաղակեմ...
(Նա խեղդում է իր հեծկտանքները քրոջ ուսի վրայ)

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Երեւի նա նորից ձեռք դուռը... հայրը նա-
յում է ժամը. նա վերկացաւ:

ՄԱՐԹԱ. Քոյրիկ, քոյրիկ, ես էլ եմ ուզում ներս մտնել...
Նրանք էլ չեն կարող մենակ մնալ...

ՄԱՐԻԱՄ. Մարթա, Մարթա (նա նրան պահում է):

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Հայրը դրան մօտ է... նա քաշում է սող-
նակը... նա բաց է անում զգուշութեամբ...

ՄԱՐԹԱ. Օ, դուք չէք տեսնում...

ՕՏԱՐԱԿԱՆ. Ի՞նչը:

ՄԱՐԹԱ. Նրանց, որոնք բերում են...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նա հագիւ մի փոքր բաց է անում դուռը...
եւ տեսնում եմ կանաչ հարթալայրի միայն մի անկիւնը և շա-
տրուանը... Նա դուռը ձեռքից չի թողնում... նա յետ յետ
է քաշում... նա կարծես ասում է՝ «ա՛, այս դուք էք...» Նա
բարձրացնում է բազուկները... և փակում է դուռը խնամքով...
Ձեռք պապը ներս մտաւ...

(Ամբոխը մօտենում է լուսամուտներին. Մարթան եւ Մարիամը նախ
բարձրանում են կիսով չափ, ապա նոյնպէս մօտենում են պինդ փաթա-
թուած իրար: Երեւում է ինչպէս ծերունին առաջանում է դահլիճում: Մե-
ռելի երկու քոյրերը վեր են կենում. մայրը երեսային խնամքով բազկա-
ծուռի մէջ նստեցնելուց յետոյ նոյնպէս վեր է կենում, բազկածուռ սեն-
եակի կենտրոնումն է այնպէս, որ դրսից երեւում է քնած փոքրիկը,
գլուխը մի փոքր թեքուած: Մայրը գնում է ծերունուն ընդ առաջ եւ
նրան մեկնում է ձեռքը, բայց իսկոյն յետ է քաշում նախ քան ծերունին
կը կարողանար այն բռնել: Աղջիկներից մէկը կամեցում է վերցնել այցե-
լուի վերաբրկուն, եւ միւսը նրան դէմ է անում մի բազկածուռ: Բայց ծե-
րունին անում է մերժողական մի փոքրիկ նշարժում: Հայրը ժպտում է
դարմաջած դիրքով: Ծերունին նայում է դէպի լուսամուտները):

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նա չի համարձակւում ասել... Նա մեղ նայեց:
(Ամբոխի մէջ շշուկ):

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Լռեցէք...

(Ծերունին լուսամուտի դէմքերը տեսնելով շտապով աչքերը դարձնում
է. որովհետեւ աղջիկներից մէկը նրան շարունակ դէմ է անում նոյն բազ-
կածուռը, նա վերջ ի վերջոյ նստում է եւ աջ ձեռքը մի բանի անգամ
սահեցնում է ճակատի վրայով):

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Նստեց...

(Գահլիճում գտնուող միւսանձինք նոյնպէս նստում են, մինչդեռ հայրը խօսում է ծերունու հետ հաճոյակատար եղանակով: Վերջապէս ծերունին բաց է անում քերանը, եւ իր ծայնի հնչիւնները ասես ուշադրութիւն են դրաւում: Բայց հայրը նրան ընդհատում է. ծերունին վերսկսում է եւ փոքր առ փոքր միւսները անշարժանում են: Յանկարծ մայրը ցընցւում է եւ վեր կենում:)

ՄԱՐԹԱ. Օ՜, մայրը հիմա կը հասկանայ...

(Մայրը դառնում է եւ ծածկում է երեսը ձեռներով. նոր շշուկ ամբոխի մէջ. իրար հրհրում են: Երեխաները ճչում են, որ նրանց էլ բարձրացնեն տեսնելու համար: Մայրերի մեծամասնութիւնը հնազանդւում է:)

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Լռութիւն... Նա դեռ չի յայտնել...

(Երեւում է ինչպէս մայրը յուզմունքով հարցեր է տալիս ծերունուն, վերջինս էլի մի քանի խօսքեր է ասում, յետոյ յանկարծ բոլոր միւսները վեր են կենում եւ կարծես հարցեր են տալիս, այն ժամանակ նա զլիով հաստատութեան մի լայն նշան է անում:)

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ասաց... Նա ասաց բոլորը միանգամից:

ԱՄԲՈՒԻ ՄԷՋ ՄԻ ՋԱՅՆ. Յայտնեց, յայտնեց:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Ոչինչ չի լսւում:

(Ծերունին նոյնպէս վեր է կենում եւ առանց յետ դառնալու մատով ցոյց է տալիս յետեւի դուռը: Մայրը, հայրը եւ երկու աղջիկները նետւում են դէպի այն դուռը, որ հայրը չի կարողանում իսկոյն բանալ: Ծերունին աշխատում է մօրն արգելել դուրս գալ:)

ՄԻ ՋԱՅՆ ԱՄԲՈՒԻ ՄԷՋ. Դուքս են գալիս, դուքս են գալիս...

(Իրարանցումն պարտիզում. ամենքը նետւում են տան միւս կողմը եւ անյայտանում են բացի Օտարականից, որ մնում է լուսամուտների առաջ: Գահլիճում դրան երկու փեղկերը բացւում են վերջապէս, եւ բոլորը դուրս են թափւում միաժամանակ: Երեւում է աստղազարդ երկինքը, կանաչ հարթութիւնը եւ շատրուանը լուսնի լոյսի տակ, մինչդեռ սենեակի կենտրոնում մնացած երեխան շարունակում է հանդարտ քնել բազկաթոռի մէջ: Լռութիւն:)

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. Երեխան չը գարթնեց:

(Նա էլ է դուրս գալիս:)

Թարգմ. ֆրանս. Ա. Ա.